

Anna Winiarczyk-Raźniak

Instytut Geografii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Wymiary poziomu życia w Polsce w świetle wybranych wskaźników

*The dimensions of the standard of living in Poland
based on selected indicators*

Streszczenie

Celem badań było ustalenie wybranych wymiarów poziomu życia ludności w Polsce w układzie 66 podregionów. Wzięto pod uwagę potrzeby związane z miejscem zamieszkania i otoczenia (warunki mieszkaniowe, stan środowiska przyrodniczego), zdrowiem, wykształceniem i aktywnością kulturalną. Łącznie wykorzystano 12 mierników, dla wszystkich podregionów za lata 2002/2003–2009/2010. Przedstawione mierniki cząstkowe dla poszczególnych podregionów poddane zostały standaryzacji. Zbadano zarówno przestrzenny rozkład wskaźnika syntetycznego wszystkich badanych wymiarów dla 2009/2010 r., jak również zmiany tych wartości w okresie 2002/2003–2009/2010. Analizowane sześć wymiarów poziomu życia w Polsce prezentuje zróżnicowane zależności przestrzenne. W przypadku większości daje się zauważyć niższe wartości wskaźników w podregionach położonych wokół dużych miast. Dotyczy to szczególnie kwestii ochrony zdrowia oraz kulturalnych. Świadczy to o niedostosowaniu pod tym względem obszarów wpływu tych miast (obszarów metropolitalnych). Systematyczny rozwój liczby ludności w podregionach nie pociąga za sobą decyzji inwestycyjnych w zakresie usług. Również nie wszystkie obszary metropolitalne są przystosowane pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną do wzrastającej liczby ludności. O tym braku przygotowania świadczą również kierunki zmian w wartościach wskaźnika syntetycznego, wskazujące na pogarszanie się poziomu życia w zakresie badanych cech w podregionach wokół największych polskich miast.

słowa kluczowe: poziom życia, podregiony, obszary metropolitalne

Wprowadzenie

Zagadnienie poziomu życia ludności należy do niezwykle istotnych problemów. Jego analizy podejmują się przedstawiciele wielu nauk, w tym również geografii – od lat 70. XX w. przez geografów na świecie; nieco później zaczął się on pojawiać w literaturze polskiej (Zborowski 1989; Zborowski, Winiarczyk-Raźniak 2007). Każda z nauk inaczej rozpatruje ten problem, w każdym też przypadku zwraca się uwagę na inne kwestie związane z tym zagadnieniem. W przypadku podejścia geograficznego nacisk kładziony jest na przestrzenne ujęcie zjawiska, które pozwala wyodrębnić

obszary charakteryzujące się określoną sytuacją pod względem wysokiego lub niskiego poziomu życia. Skutkować to może wnioskami o charakterze aplikacyjnym, które mogą wskazać regiony problemowe. Ułatwia to także prowadzenie odpowiedniej polityki, mogącej przeciwdziałać pogłębianiu trudnej sytuacji lub powstawaniu nowych obszarów problemowych. Jedną z głównych trudności w badaniach bywa dostępność danych źródłowych, co utrudnia kompleksowe ujęcie poziomu życia.

W literaturze przedmiotu istnieje wiele pojęć, określających poziom zaspokojenia potrzeb człowieka (lub szerzej – społeczeństwa). Należą do nich takie terminy, jak poziom życia, jakość życia, warunki bytu, standard życia, stopa życiowa, dobrobyt, konsumpcja, sposób życia czy też styl życia (Zborowski 2004). Wymienione pojęcia, szczególnie poziomu i jakości życia, są traktowane zamiennie, co jest błędem natury metodologicznej i utrudnia prowadzenie porównawczych analiz. Zestawienia tych pojęć wraz z definicjami dokonał A. Zborowski (2004, 2005). Istotnym problemem jest częste dosyć swobodne posługiwanie się pojęciami poziomu i jakości życia, traktowanych jak synonimy (Winiarczyk-Rażniak 2008).

Na użytek niniejszego opracowania poziom życia rozumiany jest jako „stopień zaspokojenia potrzeb ludzkich, wynikający z konsumpcji dóbr materialnych i usług” (Bywalec 1986, s. 36). Ta kategoria badana jest za pomocą mierników o charakterze obiektywnym – np. dostępnych danych statystycznych. Inny charakter ma jakość życia, która może być rozumiana dwojako: *sensu largo* (szersze ujęcie) lub *sensu stricte* (węższe ujęcie). Jakość życia *sensu stricte* jest subiektywną oceną poziomu życia, natomiast *sensu largo* – stanowi ogół warunków życia ludności, ocenianych kategoriami zarówno obiektywnymi, jak i subiektywnymi (Zborowski 2004). Zatem w obu tych ujęciach jakość życia musi być badana w sposób subiektywny, co determinuje źródła wykorzystywanych danych.

Celem opracowania jest ustalenie wybranych wymiarów poziomu życia ludności w Polsce w układzie 66 podregionów. W literaturze spotkać można wiele rodzajów potrzeb, które mogą być brane pod uwagę w badaniach poziomu życia ludności. Najczęściej wśród nich spotkać można kwestie, które nie tracą swojej ważnej pozycji w strukturze potrzeb, pomimo że ich analizy prowadzone były już na początku badań nad poziomem życia ludności, zarówno w Polsce (Bywalec, Rudnicki 2002; Rusnak 2002; Słaby 1994), jak i za granicą (m.in. Brännström 2004; Knox 1973, 1976, 1994; Koelle 1974; Kuz 1978; Korpi, Nelson, Stenberg 2007; Pacione 2003). Są to potrzeby związane z miejscem zamieszkania i otoczenia (warunki mieszkaniowe, stan środowiska przyrodniczego, itp.), zdrowiem, wykształceniem i aktywnością kulturalną (Winiarczyk-Rażniak 2008). Tego typu wymiary poziomu życia i to jako podstawowe omawiał również laureat nagrody Nobla w dzie-

dzinie ekonomii z 1998 r. – Amartya Kumar Sen, powołując się na badania A.C. Pigou (Sen 1998).

W badaniu wzięto pod uwagę sześć wymiarów poziomu życia, każdy z nich opisywany był dwoma różnymi miernikami cząstkowymi. Zatem łącznie wykorzystano 12 mierników, dla wszystkich podregionów za lata 2002/2003–2009/2010. Analizowane w badaniu mierniki przedstawiono w tab. 1. Ich dobór, poza wartością merytoryczną, uzależniony był od poziomu wzajemnego skorelowania – w przypadku nadmiernej korelacji, eliminowano mierniki, aby uniknąć współliniowości cech. Ponadto ograniczeniem w doborze mierników była dostępność danych statystycznych. Niestety, możliwość doboru wskaźników z grupy – udostępnianych przez Główny Urząd Statystyczny jest bardzo ograniczona. Dlatego wybrano je tak, aby ostatecznie uzyskać wystarczająco dużą ich grupę dla maksymalnie długiego przekroju czasowego i dla założonych jednostek podziału administracyjnego.

Tabela 1. Mierniki (grupowe i cząstkowe) wykorzystane w badaniu

OCHRONA ŚRODOWISKA	% ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie
	Powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w m ² na mieszkańca
WARUNKI MIESZKANIOWE	Mieszkania oddane do użytku na 10 000 ludności
	Przeciętna powierzchnia użytkowa w mieszkaniach w m ² na osobę
INFRASTRUKTURA KOMUNALNA	% ludności korzystającej z sieci wodociągowej w ogóle ludności
	% ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej
OCHRONA ZDROWIA	Liczba ludności przypadająca na 1 aptekę ogólnodostępną
	Liczba lekarzy przypadających na 10 000 ludności
OŚWIATA	Liczba dzieci w wieku 3–6 lat przypadających na 1 miejsce przedszkolne
	Liczba uczniów szkół podstawowych przypadających na 1 pomieszczenie do nauczania
KULTURA	Księgozbiór bibliotek przypadający na 1000 ludności
	Liczba osób przypadająca na 1 miejsce w kinach

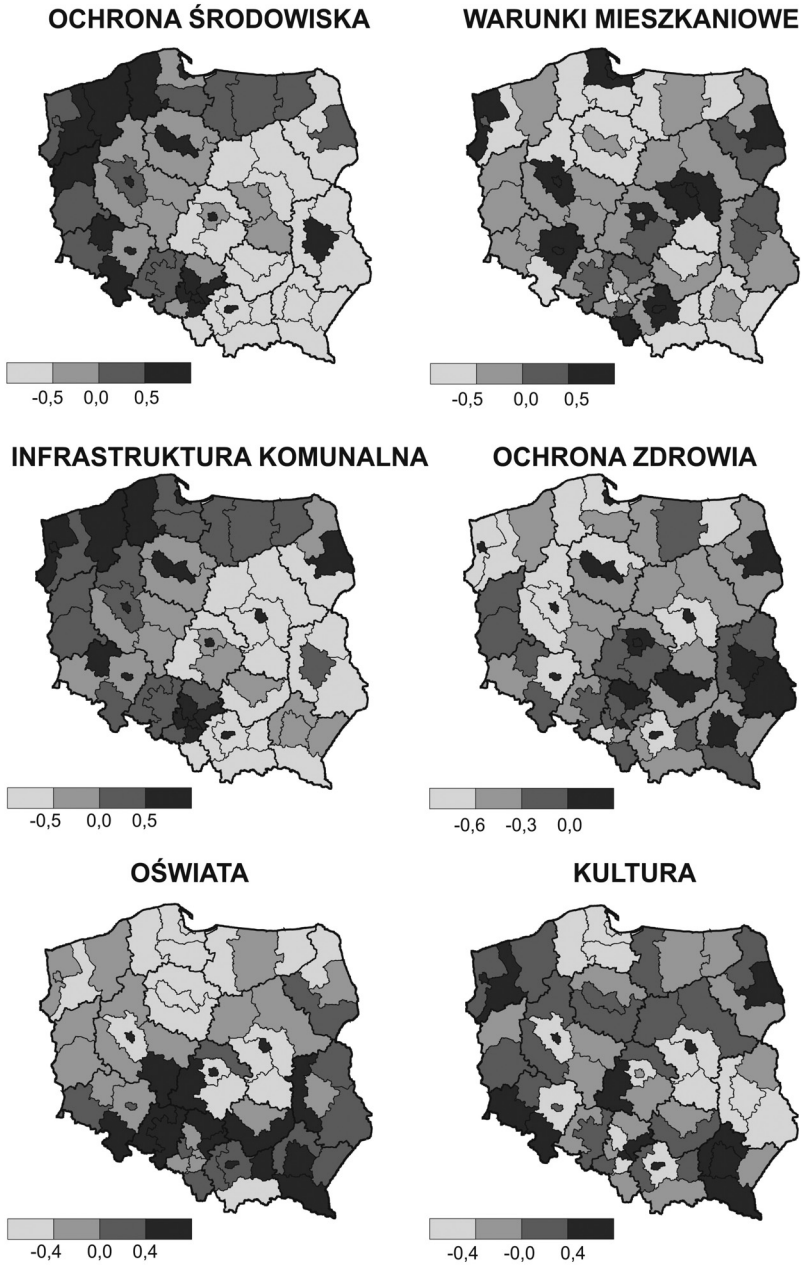
Źródło: opracowanie własne.

Przedstawione mierniki cząstkowe poszczególnych podregionów poddane zostały standaryzacji. W przypadku destymulant obliczono odwrotności tych mierników, co pozwoliło na stworzenie grupy cech o jednakowym skierowaniu. Dla każdej z sześciu grup mierników (ochrona środowiska, warunki mieszkaniowe, infrastruktura komunalna, ochrona zdrowia, oświata i kultura) obliczono średnią wartość, uzyskując syntetyczny miernik grupowy. Wyniki prezentowanych obliczeń analizowano w dwóch przedziałach – za lata 2002/2003 i 2009/2010. Uśrednione wartości dla początkowego i końcowego okresu badawczego pozwoliły uniknąć ewentualnych większych odchyleń od trendu i umożliwiły bardziej obiektywną analizę porównawczą. Przestrzenne rozmieszczenie wartości tych mierników grupowych w okresie 2009/2010 r. przedstawiono na ryc. 1.

W przypadku ochrony środowiska pod uwagę wzięto odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie w zestawieniu do liczby ludności w ogóle oraz powierzchnię parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej (w m² na mieszkańca). Wskaźnik syntetyczny najniższą wartość przybrał w podregionie krakowskim, gdzie zachodzą silne procesy suburbanizacyjne (Raźniak, 2013), natomiast maksymalny poziom osiągnął w podregionie katowickim. W rozkładzie przestrzennym tego wskaźnika zwraca uwagę podział kraju na część południowo-wschodnią, gdzie przybiera on najniższe wartości (z wyjątkiem podregionu lubelskiego i łódzkiego), oraz część północno-zachodnią, charakteryzującą się wyższymi wartościami wskaźnika. Szczególna sytuacja wystąpiła na terenie woj. śląskiego i zachodniopomorskiego, zaobserwowano tam bowiem koncentrację podregionów o wysokich wartościach wskaźnika syntetycznego.

Warunki mieszkaniowe mogą być opisywane za pomocą różnorodnych mierników. Drogą eliminacji wybrano dwa z nich: liczbę mieszkań oddanych do użytku (na 10 tys. mieszkańców podregionu) oraz przeciętną powierzchnię użytkową mieszkań (liczoną w m² na mieszkańca). Maksymalne wartości dla tej grupy zanotowano w Warszawie oraz jej okolicach (podregiony warszawski zachodni i warszawski wschodni). Generalnie najlepsza sytuacja pod tym względem panowała w dużych miastach oraz w obszarach ich wpływu (obszarach metropolitalnych). Wyjątkiem od tej reguły był jedynie podregion bielski. Minimalne wartości wystąpiły głównie w północnej części kraju (podregiony stargardzki, wrocławski, grudziądzki i elbląski), chociaż najniższą zanotowano w podregionie gliwickim.

O standardzie mieszkania, poza jego powierzchnią i liczbą izb, decyduje poziom wyposażenia w instalacje techniczne. Obecnie pełne wyposażenie mieszkań w infrastrukturę techniczną, szczególnie podstawową, jest obowiązującym standardem, w miastach. W niniejszej analizie pod uwagę wzięto odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej oraz z sieci kanalizacyjnej w porównaniu do liczby mieszkańców podregionu w ogóle.

Ryc. 1. Wartości syntetycznego wskaźnika badanych wymiarów poziomu życia w 2009/2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pod tym względem najniższe wartości zanotowano na terenie Polski południowo-wschodniej, w szczególności w podregionach nowosądeckim i krosnieńskim. Również bardzo niskie wartości charakteryzowały obszar centralnej części kraju (podregion warszawski wschodni). Najlepsza sytuacja panowała w dużych miastach, a także w północno-zachodniej części Polski. Maksymalną wartość zanotowano w podregionie trójmiejskim oraz: w Krakowie i Poznaniu. Poza największymi miastami, wysokie wartości wystąpiły w podregionie gliwickim oraz legnicko-głogowskim. Można stwierdzić, że rozkład przestrzenny omawianego wskaźnika pokrywa się z poziomem bezpieczeństwa społecznego (Raźniak 2012).

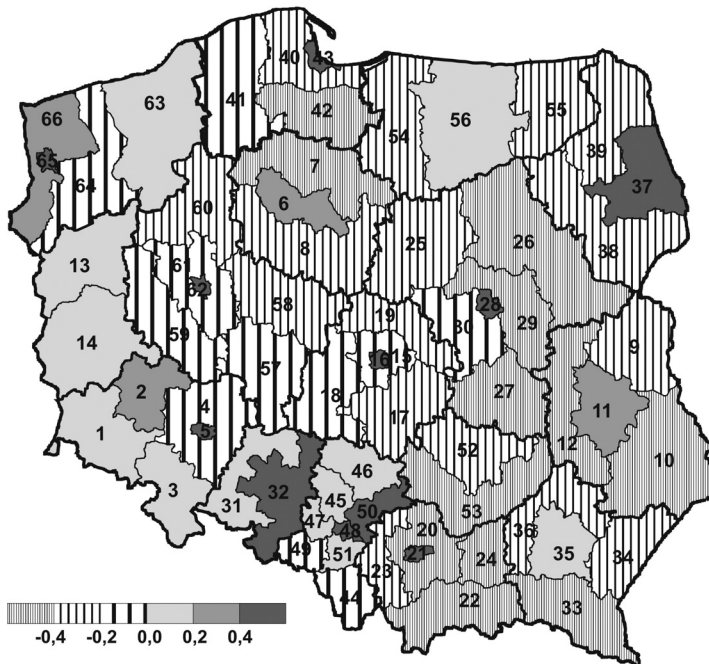
W prezentowanym badaniu przyjęta definicja poziomu życia uwzględnia m. in. konsumpcję usług. Wzięto zatem pod uwagę dostępność do usług medycznych, co zostało analizowane za pomocą dwóch mierników: liczby lekarzy przypadających na 10 tys. ludności oraz liczby ludności przypadającej na jedną ogólnodostępną aptekę. Sytuacja dotycząca ochrony zdrowia w Polsce była najmniej korzystna spośród wszystkich analizowanych grup mierników. Omawiany miernik wartości dodatnie osiągnął przede wszystkim w dużych miastach: w Łodzi, Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu, Szczecinie i w Warszawie. Minimalne wartości zanotowano w podregionie krakowskim, grudziądzkim, poznańskim, gdańskim i wokół Warszawy. Istniała zatem wyraźna „strefa cienia” wokół większości dużych miast, skupiających tego typu usługi.

Coraz ważniejszym elementem kształtującym poziom życia gospodarstw domowych jest edukacja. Zbadano zatem dostępność i poziom funkcjonowania tego typu usług za pomocą dwóch wybranych mierników, dotyczących kształcenia na dwóch najniższych poziomach oświaty. Były to: liczba dzieci w wieku 3–6 lat przypadających na 1 miejsce przedszkolne oraz liczba uczniów szkół podstawowych przypadających na jedno pomieszczenie do nauczania. Najkorzystniej w świetle badań sytuacja wygląda w podregionach opolskim, częstochowskim i nyskim, natomiast najtrudniejsza – na północy kraju, szczególnie w okolicach Trójmiasta (w podregionach gdańskim, stargardzkim i elbląskim). Również w przypadku tego wskaźnika zaobserwować można strefy niższych wartości w podregionach otaczających duże miasta – Warszawę, Łódź i Poznań. Są to tereny o charakterze migracyjnym i rozwijającej się suburbanizacji, gdzie rozwój zaplecza usługowego nie nadąża za zwiększającą się liczbą dzieci przedszkolnych i szkolnych. Skutkuje to przepełnionymi pomieszczeniami, a co za tymi idzie również gorszą jakością omawianych usług.

Ostatnią grupą mierników, wziętą pod uwagę w analizie, była dostępność usług kulturalnych. W tym celu zbadano rozmiary księgozbiorów w bibliotekach (mierzonych liczbą woluminów), przypadających na 1 000 mieszkańców oraz liczbę osób przypadającą na 1 miejsce kinowe. Prze-

strzenny rozkład wartości tej grupy mierników nie miał jednolitego układu. Najwyższe wartości zanotowano w trzech podregionach miejskich: Katowic, Poznania oraz Warszawy. Pozostałe duże miasta prezentowały niższe wartości wskaźnika. Poza tymi trzema podregionami wysokie wartości charakteryzowały podregiony na południu kraju: sosnowiecki, jeleniogórski oraz wałbrzyski. Z kolei najniższe wartości związane były z podregionami położonymi wokół lub w pobliżu dużych miast (m.in. w podregionie gdańskim, warszawskim wschodnim i krakowskim).

Na podstawie obliczonych wartości dotyczących poszczególnych wymiarów poziomu życia obliczono średnią wartość poziomu życia dla całego kraju (ryc. 2). Najlepsza sytuacja pod względem średniej wartości poziomu życia w jego sześciu wymiarach występowała w największych miastach nazywanych często metropoliami (Winiarczyk-Rażniak, Raźniak 2012; Raźniak, Winiarczyk-Rażniak 2013). Są to miasta, będące centrami obszarów metropolitalnych (Poznań – maksymalna wartość, Wrocław, Warszawa oraz Kraków). Średnia wartość dla badanych wskaźników wskazuje na podział kraju na wyraźne regiony; wyższego poziomu życia – część zachodnia, oraz niskiego poziomu życia – część wschodnia. Pod względem

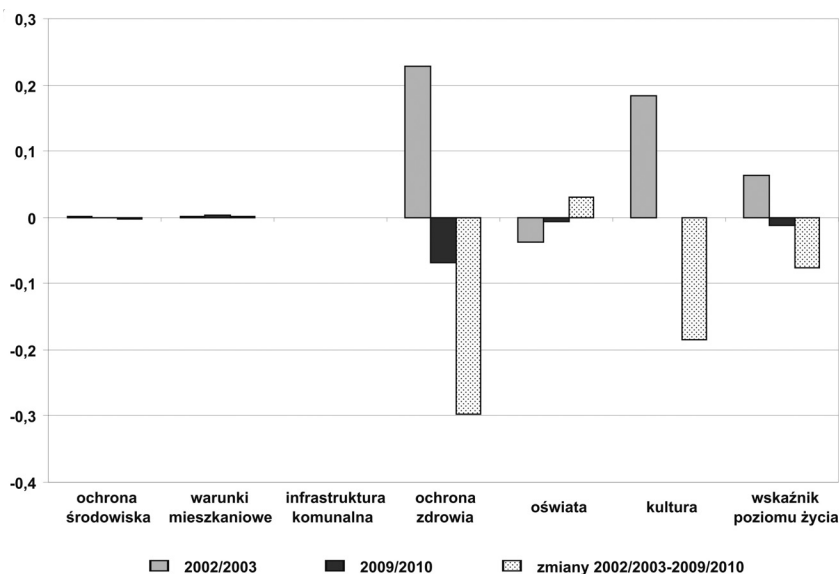
Ryc. 2. Wartości syntetycznego wskaźnika poziomu życia w 2009/2010 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

omawianego miernika zaobserwowano również silne kontrasty pomiędzy wysoko rozwiniętymi podregionami miejskimi oraz bardzo słabo wyposażonymi w infrastrukturę różnego typu terenami wiejskimi. Są to m. in. podregiony położone peryferyjnie w stosunku do większych miast (nowosądecki, krośnieński oraz radomski) – w tych obszarach zanotowano najniższe wartości średniego wskaźnika poziomu życia. Duże kontrasty w poziomie życia w porównaniu miasto-wieś wykazały także wcześniejsze badania, prowadzone w ujęciu regionalnym. Przykładowo w przypadku województwa małopolskiego, wskazano na znacznie wyższy poziom życia bardziej zurbanizowanej części północno-zachodniej województwa, z Krakowem na czele, w porównaniu do słabiej zurbanizowanej części południowo-wschodniej, odpowiadającej regionowi nowosądeckiemu, gdzie notowano najniższe wartości wskaźnika syntetycznego poziomu życia w całym województwie (Płaziak 2004a), dotyczyło to również miast tego regionu, z wyjątkiem Nowego Sącza (Płaziak 2004b).

Analizowane wymiary poziomu życia badane były również dynamicznie. Porównano wartości syntetycznych wskaźników badanych wymiarów poziomu życia za lata 2002/2003 i 2009/2010. Analiza średnich wartości oraz zmian tych wymiarów dla całego kraju wskazuje, że jedynie w dwóch przypadkach zanotowano wzrost (ryc. 3). Były to wymiary dotyczące warunków mieszkaniowych (minimalny) i nieco wyższy – oświatowy. Średnia wartość wskaźnika dotyczącego infrastruktury komunalnej utrzymywała się na poziomie 0. Natomiast w pozostałych przypadkach zaobserwowano spadek: od najniższego w wymiarze ochrony środowiska, do znaczących spadków w zakresie ochrony zdrowia i kultury. Generalnie, średnia wartość wskaźnika poziomu życia dla Polski obniżyła się w badanym okresie. Rycina 4 przedstawia, jak te zmiany dla poszczególnych wymiarów prezentowały się w układzie przestrzennym.

Sytuacja pod względem ochrony środowiska najbardziej pogorszyła się na wschodzie Polski, chociaż maksymalną wartość spadku tego wymiaru poziomu życia zanotowano w podregionach dużych miast (w Poznaniu i w Warszawie). Ta dziedzina życia najwyższy wzrost zanotowała natomiast w Szczecinie oraz generalnie w zachodniej części kraju. Kolejny wymiar, związany z miejscem zamieszkania – warunki mieszkaniowe – wskazuje, że część obszarów metropolitalnych największych polskich miast nie jest dostosowanych do wzrastającej liczby mieszkańców. Duże spadki wskaźnika syntetycznego zanotowano w podregionach położonych wokół Krakowa oraz w woj. śląskim. Natomiast najwyższy wzrost zanotowano w dużych miastach: w Krakowie, Warszawie, Wrocławiu i Poznaniu oraz w regionach otaczających niektóre z nich (Warszawę, Poznań i Wrocław). W przypadku zmian w wyposażeniu infrastrukturalnym zaobserwowano, iż pomimo

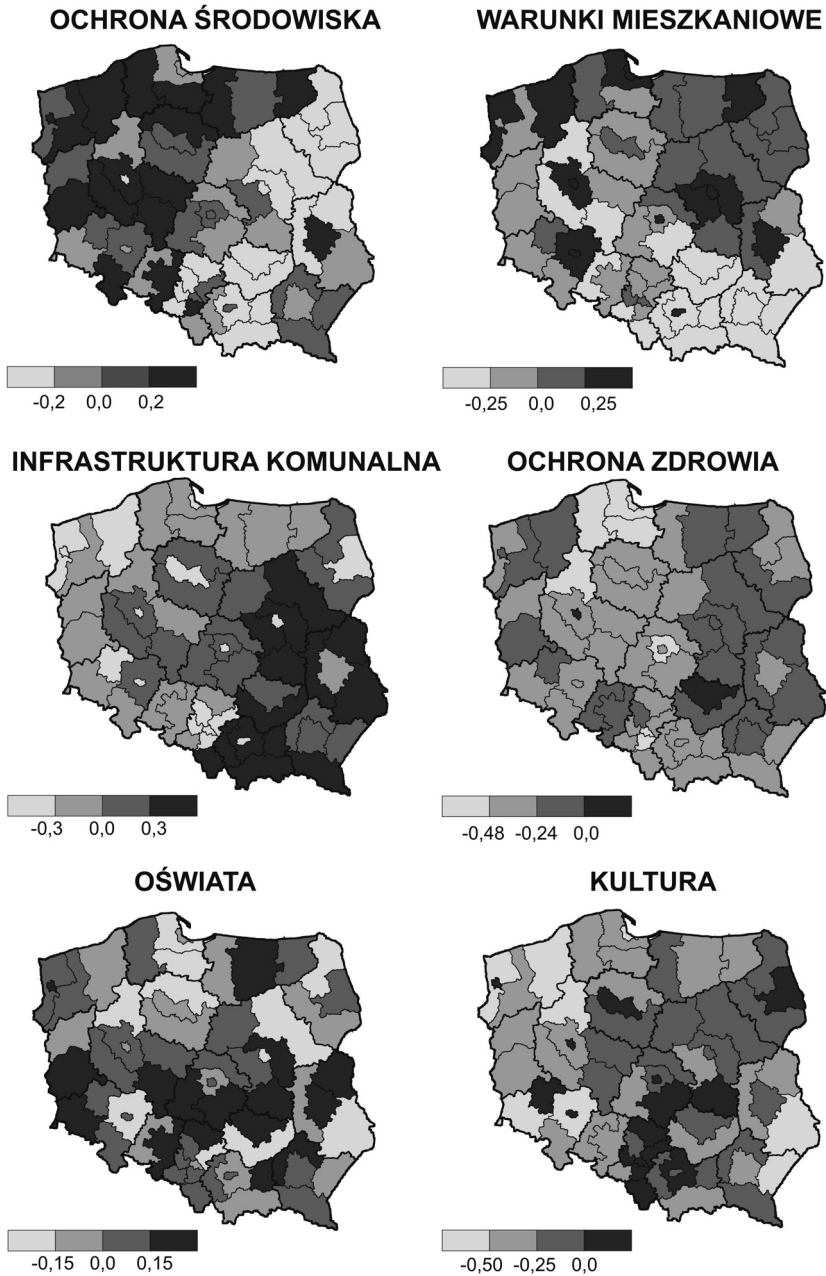
Ryc. 3. Zmiany wartości syntetycznego wskaźnika badanych wymiarów poziomu życia dla Polski w okresie 2002/2003–2009/2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

że we wschodniej części kraju w okresie 2009/2010 sytuacja była niekorzystna, to jednak od lat 2002/2003 uległa ona znaczącej poprawie. W wymiarze ochrony zdrowia niekorzystna sytuacja omówiona powyżej (dla 2009/2010) była efektem pogarszania się analizowanych wskaźników. Wspomniana wcześniej strefa cienia pogłębiła się wokół największych polskich miast –takich jak Kraków, ponownie Katowice oraz Trójmiasto. Generalnie, pod tym względem wzrost wskaźnika syntetycznego w 2009/2010 r. w stosunku do roku 2002/2003 zanotowano zaledwie w dwóch podregionach: w samym Poznaniu oraz w podregionie kieleckim.

Bardziej optymistycznie rysuje się sytuacja pod względem zmian w zakresie dostępności oświaty w podregionach. Największe spadki dotyczą północnej części kraju, zaś sytuacja pod tym względem poprawiła się w centralnej części Polski (głównie w podregionach tarnobrzeskim, radomskim i sieradzkim). Niekorzystnie pod względem zmian przedstawia się sytuacja dostępności usług kulturalnych w badanych podregionach. Podobnie, jak w przypadku ochrony zdrowia, także pod względem dostępności do kultury zanotowano obniżenie wartości wskaźnika syntetycznego w większości podregionów. Najwyższy spadek w tym wymiarze poziomu życia zanotowano w podregionie białostockim, sosnowieckim oraz w Szczecinie.

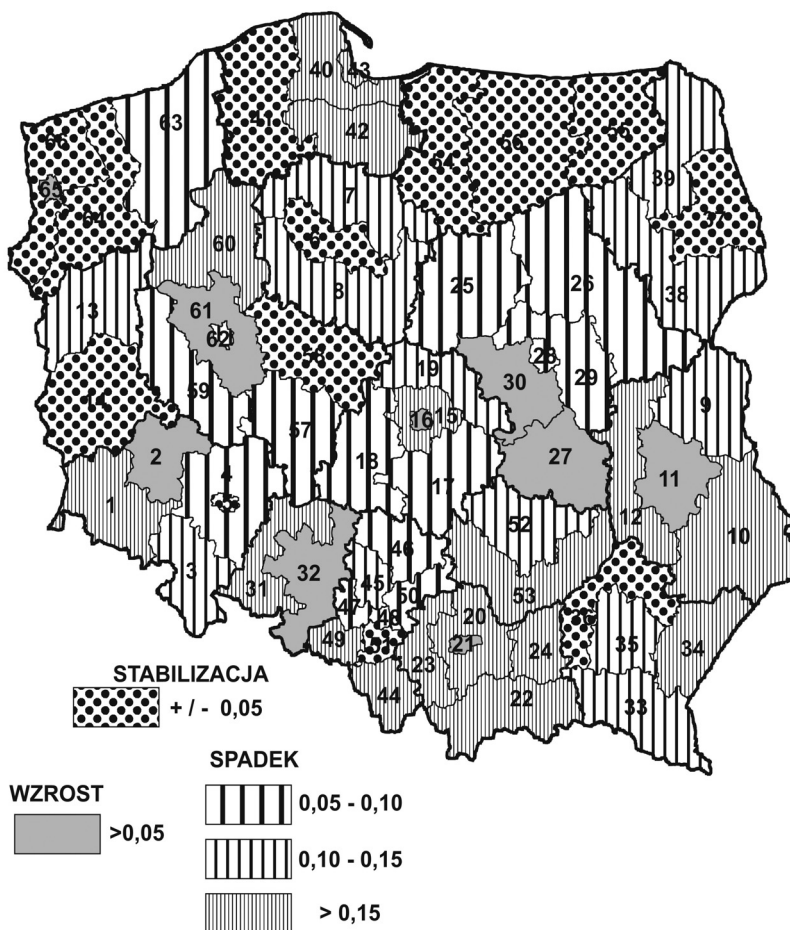
Analizie poddano również zmiany, jakie zaobserwowano w przypadku średniej wartości syntetycznego wskaźnika poziomu życia. Nie analizowano

Ryc. 4. Zmiany wartości syntetycznego wskaźnika badanych wymiarów poziomu życia w okresie 2002/2003–2009/2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

w tym przypadku sytuacji, w jakiej znalazł się podregion ostatecznie, gdyż było to przedmiotem rozważań przeprowadzonych powyżej. Zwrócono wyjątkowo uwagę na tendencje, jakie prezentowała średnia wartość poziomu życia w poszczególnych podregionach w okresie 2002/2003–2009/2010. Na podstawie wyników przeprowadzonych obliczeń badane jednostki podzielone zostały na kilka typów podregionów, w zależności od kierunku zachodzących zmian w badanym okresie (ryc. 5). Wyróżniono zaledwie jeden typ wzrostowy, co związane było z tym, że poprawę zanotowano zaledwie w dziewięciu podregionach. Rozmieszczenie tych podregionów nie wykazywało żadnej zależności przestrzennej. Do typu wzrostowego zaliczono

Ryc. 5. Zmiany wartości syntetycznego wskaźnika poziomu życia w okresie 2002/2003–2009/2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

podregiony dużych miast (Szczecina, Krakowa i Łodzi), podregiony otaczające duże miasta lub na terenie których zlokalizowane jest większe miasto (lubelski, opolski, poznański oraz warszawski zachodni) a także podregion radomski i legnicko-głogowski. Kolejne 13 podregionów zakwalifikowano do typu reprezentującego stagnację – również w tym przypadku nie zanotowano widocznych układów przestrzennych. Wśród nich znalazły się podregiony, na których terenie zlokalizowane są duże miasta: m.in. Wrocław, białostocki oraz bydgosko-toruński. Pozostałe podregiony (w sumie 44 jednostki) prezentowały spadkowe tendencje, o różnym stopniu nasilenia. W związku z tym podzielone zostały na trzy grupy spadku wartości poziomu życia: niskiego, średniego oraz wysokiego. Grupa powiatów, w których średnia wartość poziomu życia spadła najbardziej, okazała się być grupą najliczniejszą (17 jednostek). Wśród nich znalazł się podregion trójmiejski oraz m.in. podregiony otaczające duże miasta (m.in. krakowski, łódzki, i gdański).

Podsumowując przeprowadzone analizy należy stwierdzić, że zaprezentowane sześć wymiarów poziomu życia w Polsce obrazuje zróżnicowane zależności przestrzenne. W przypadku większości daje się zauważyć niższe wartości wskaźników w podregionach położonych wokół dużych miast. Dotyczy to szczególnie ochrony zdrowia oraz kultury. Świadczy to o niedostosowaniu pod tym względem obszarów wpływu tych miast (obszarów metropolitalnych) do zmieniających się uwarunkowań demograficzno-społecznych. Systematyczny rozwój liczby ludności w tych podregionach nie pociąga za sobą inwestycji w zakresie usług. Również nie wszystkie obszary metropolitalne są przystosowane pod względem wyposażenia w infrastrukturę techniczną do wzrastającej liczby ludności. O tym braku przygotowania świadczą również kierunki zmian w wartościach wskaźnika syntetycznego, wskazujące na pogarszanie się poziomu życia w zakresie badanych cech w podregionach wokół największych polskich miast.

Summary

The aim of the research was to analyze selected aspects of the standard of living in 66 geographic sub-regions in Poland. The research in this paper covers six aspects of the standard of living. Important needs include needs associated with individuals' place of residence (housing conditions, environmental issues, etc...), health, education, and cultural interests. Hence, a total of 12 measures (indices) were utilized for all the Polish sub-regions of interest for the period 2002/2003–2009/2010. Values of the six indices of the standard of living in Poland vary spatially. In most cases, however, a clear trend of lower values can be observed in sub-regions surrounding major cities. This is especially true of healthcare and cultural services. The comprehensive index bears this out and points to a lowering in the standard of living in sub-regions surrounding major cities in Poland.

key words: standard of living, sub-regions, metropolitan areas

Literatura

- Brännström L. (2004), *Poor Places, Poor Prospects? Counterfactual Models of Neighbourhood Effects on Social Exclusion in Stockholm, Sweden*, "Urban Studies", 41 (13), 2515–2537.
- Bywalec Cz. (1986), *Wzrost gospodarczy a przemiany poziomu życia społeczeństwa w latach 1945–1980*, „Zeszyty Naukowe AE”, 70, 241–256.
- Bywalec Cz., Rudnicki L. (2002), *Konsumpcja*, Warszawa PWE.
- Knox P.L. (1973), *Level of Living: A Conceptual Framework for Monitoring Regional Variations in Well-Being*, "Regional Studies", 8, 11–19.
- Knox P.L. (1976), *Social Well-Being and North Sea Oil: An Application of Subjective Social Indicators*, "Regional Studies", 10 (42), 423–432.
- Knox P.L. (1994), *Urbanization. An Introduction to Urban Geography*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Koelle H. (1974), *An experimental study on the determinants of a definition for the quality of life*, "Regional Studies", 8, 1–10.
- Korpi T., Nelson K., Stenberg S. (2007), *The accumulation of social problems 1974–2000 (Chapter 4)*, "International Journal of Social Welfare", 16, 91–103.
- Kuz T.J. (1978), *Quality of Life, an Objective and Subjective Variable Analysis*, "Regional Studies", 12, 409–417.
- Liszewski S. (1995), *Zróżnicowanie przestrzenne poziomu i jakości warunków życia ludności w aglomeracjach miejskich (program badań, pierwsze wyniki)*, „Folia Geographica, Acta Universitatis Lodzianensis”, 20, 207–219.
- Maik W. (1991), *Infrastruktura osadnicza jako czynnik poziomu życia ludności strefy podmiejskiej*, w: Z. Chojnicki, T. Czyż (red.), *Zróżnicowanie przestrzenne poziomu i warunków życia ludności*, „Biuletyn KPZK PAN”, 153, 97–116.
- Muzioł A. (1981), *Statystyczna analiza zróżnicowania warunków życia ludności w miastach wojewódzkich*, „Przegląd Geograficzny”, t. LIII (4), 737–753.
- Pacione M. (2003), *Urban environmental quality and human wellbeing – a social geographical perspective*, „Landscape and Urban Planning”, 65, 19–30.
- Paszowski M. (1989), *O strukturze potrzeb społecznych. Próba systematyzacji*, „Folia Geographica, Series Geographica-Oeconomica”, Vol. XXII.
- Płaziak M. (2004a), *The Spatial Distribution of Living Standards in The Małopolskie Voivodship*, „Prace Geograficzne”, 114, 107–116.
- Płaziak M. (2004b), *Poziom życia ludności miast województwa małopolskiego, ze szczególnym uwzględnieniem miast małych i najmniejszych*, w: I. Jażdżewska (red.) *Zróżnicowanie warunków życia ludności w mieście*, XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście. Łódź, Uniwersytet Łódzki, 121–129.
- Raźniak P., Winiarczyk-Raźniak A. (2013), *Spatial distribution and differences in migration patterns and revenues of gminas in the Kraków Metropolitan Area*, „Bulletin of Geography. Socio-economic Series”, Vol. 19, 73–86.

- Raźniak P. (2013), *Procesy suburbanizacyjne w regionie miejskim Krakowa na tle rozwoju społeczno-gospodarczego województwa małopolskiego*. [w:] P. Raźniak (red.), *Społeczno-ekonomiczne przemiany regionów*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM, 45–66.
- Raźniak P. (2012), *Procesy społeczno-ekonomiczne w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym*, „Prace Geograficzne”, 129, 63–81.
- Rusnak Z. (2002), *Klasyfikacja w badaniach warunków bytu*, w: W. Ostasiewicz (red.), *Metodologia pomiaru jakości życia*, Wrocław: Akademia Ekonomiczna.
- Sen A. (1998), *The Standard of Living*, w: G. Hawthorn (red.), *The Tanner Lectures on Human Values*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Słaby T. (1994), *Systemy wskaźników społecznych w polskich warunkach transformacji rynkowej*, Warszawa: Szkoła Główna Handlowa.
- Winiarczyk-Raźniak A., Raźniak P. (2012), *Migracje wewnętrzne ludności w polskich obszarach metropolitalnych u progu XXI wieku*, Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny.
- Winiarczyk-Raźniak A. (2008), *Wybrane usługi a jakość życia mieszkańców w regionie miejskim Krakowa*, Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny.
- Zborowski A., Winiarczyk-Raźniak A. (2007), *Poziom życia w małych miastach obszaru metropolitalnego Krakowa – centrum versus peryferie*, „Biuletyn KPZK PAN”, 232, 147–163.
- Zborowski A. (1989), *Spatial Differential Of Living Standards As Effect Of Social Urbanization Possesses In Upper Silesia – Cracow Agglomeration*, “Bochumer Geographische Arbeiten”, 51, Paderborn, 134–151.
- Zborowski A. (2004), *Wybrane aspekty badań jakości i poziomu życia w dużym mieście*, w: I. Jażdżewska (red.), XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście. Łódź: Uniwersytet Łódzki.
- Zborowski A. (2005), *Przemiany struktury społeczno-przestrzennej regionu miejskiego w okresie realnego socjalizmu i transformacji ustrojowej (na przykładzie Krakowa)*, Kraków: Uniwersytet Jagielloński.